

Warszawa, dnia 28 czerwca 2013 r.

RPO-729013-VII-720.8.2/720.8.3/13/MKu

Raport przedstawicieli
Krajowego Mechanizmu Prewencji
z wizytacji Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich
w Raciborzu
(wyciąg)

1. Wstęp

Na podstawie artykułu 19 *Protokołu fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przyjętego przez Zgromadzenie Ogólne Narodów Zjednoczonych w Nowym Jorku dnia 18 grudnia 2002 r. (Dz. U. z 2007 r. Nr 30, poz. 192) oraz działając z upoważnienia Rzecznika Praw Obywatelskich, w dniach 9-10 kwietnia 2013 r., do Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w Raciborzu (zwanego dalej placówką, zakładem, schroniskiem, SdN lub ZP) udali się pracownicy Zespołu „Krajowy Mechanizm Prewencji” (zwanego dalej KMP lub Mechanizmem) w składzie: Justyna Józwiak (politolog w zakresie resocjalizacji), Michał Kleszcz oraz Marcin Kusy (prawnicy).

Celem wizytacji zapobiegawczej przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji było sprawdzenie na miejscu sposobu traktowania nieletnich i dokonanie oceny pod względem ich ochrony przed torturami oraz innym okrutnym, niehumanitarnym lub poniżającym traktowaniem albo karaniem.

W ramach wizytacji dokonano następujących czynności:

- przeprowadzono rozmowę z panem Grzegorzem Bulendą – dyrektorem placówki;

- dokonano oglądu terenu placówki oraz pomieszczeń użytkowanych przez wychowanków, w tym m.in.: sypialni, świetlic, izb przejściowych, izby izolacyjnej, izb chorych, klas lekcyjnych, warsztatów, sanitariatów, biblioteki, sali gimnastycznej;
- przeprowadzono na osobności rozmowy z wychowankami;
- zapoznano się na miejscu z wybraną dokumentacją związaną z funkcjonowaniem placówki.

W trakcie wizytacji sporządzono dokumentację fotograficzną oraz użyto dalmierza.

Dokonane w oparciu o powyższe czynności ustalenia, pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji przekazali dyrektorowi zakładu oraz wysłuchali jego uwag i wyjaśnień.

Ponadto po zakończeniu wizytacji analizie poddano m.in.: Regulamin Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w Raciborzu wraz z załącznikami, Regulamin wychowanka Schroniska dla Nieletnich w Raciborzu, Regulamin wychowanka Zakładu Poprawczego w Raciborzu, obowiązujące w placówce procedury, Zasady kierowania i pobytu wychowanka/nieletniego w izbie chorych w ZPiSdN w Raciborzu, Regulamin izby izolacyjnej, instrukcję ogólną o postępowaniu z wychowankami, Regulamin pełnienia służby nocnej przez pracowników pedagogicznych internatu, zakres czynności i obowiązków strażników, sprawozdanie z kontroli placówki, przeprowadzonej w dniu 4 lutego 2013 r. przez sędziego Sądu Rejonowego w Raciborzu, protokół kontroli sanitarnej przeprowadzonej w dniu 20 grudnia 2012 r. przez Państwowego Powiatowego Inspektora Sanitarnego w Raciborzu.

2. Charakterystyka placówki

W skład wizytowanej placówki wchodzi Zakład Poprawczy o charakterze półotwartym, przeznaczony dla 44 chłopców oraz Schronisko dla Nieletnich zwykle dla chłopców z limitem 22 miejsc. W internacie funkcjonuje sześć grup wychowawczych: 4 zakładowe, 2 schroniskowe. Stan ewidencyjny wychowanków

Zakładu wynosił 45, zaś faktycznie przebywało ich 37 (4 chłopców było na niepowrotach, 4 umieszczonych na podstawie art. 90 ustawy z dnia 26 października 1982 r. o postępowaniu w sprawach nieletnich (tekst jednolity Dz. U. z 2010 r. Nr 33, poz. 178, ze zm.; dalej: upn.). Z kolei w Schronisku stan ewidencyjny i faktyczny wynosił 18.

3. Personel placówki

W internacie ZPiSdN opiekę nad nieletnimi sprawuje 35 osób, w tym 18 wychowawców, kierownik internatu oraz 16 strażników. W związku z funkcjonowaniem na terenie placówki szkoły oraz warsztatów, chłopcy uczą się pod okiem 15 nauczycieli (w tym 8 nauczycieli zawodu oraz kierownik warsztatów szkolnych). Zadania związane z diagnozowaniem i opiniowaniem nieletnich na potrzeby sądów rodzinnych realizuje Zespół Diagnostyczny, w skład którego wchodzi 2 psychologów oraz pedagog. Taki sam skład stanowi Zespół Diagnostyczno-Korekcyjny.

Analizując skład personelu wizytowanej placówki pod względem balansu płci zauważyć należy, iż dominuje personel męski. Niemniej jednak, kobiety mają również bezpośredni udział w oddziaływaniach dydaktyczno-wychowawczych realizowanych w placówce. Warto w tym miejscu przytoczyć stanowisko Europejskiego Komitetu Zapobiegania Torturom (dalej: CPT) dotyczące różnicowania personelu pod względem płci. Zgodnie z nim taka niejednorodność płci stanowi kolejne zabezpieczenie przed złym traktowaniem w miejscach pozbawienia wolności, szczególnie jeśli chodzi o nieletnich: *Obecność personelu zarówno płci męskiej, jak i żeńskiej może mieć korzystny wpływ tak w sensie etosu opiekuńczego, jak i w sprzyjaniu poczuciu normalności w miejscu pozbawienia wolności i ma to pozytywny wpływ na pracę z wychowankami* (Fragment Dziewiątego Sprawozdania Ogólnego [CPT/Inf (99) 12]).

Wszyscy pracownicy placówki, mający bezpośredni kontakt z nieletnimi, legitymują się odpowiednim kierunkowym wykształceniem, które predestynuje ich do wykonywania określonych zadań związanych z nauczaniem i sprawowaniem pieczy

nad wychowankami. Ponadto w 2012 r. kadra uczestniczyła w licznych szkoleniach wewnętrznych m.in. z podkultury grypserskiej i sposobów jej przeciwdziałania, odreagowania stresów poprzez turystykę czy zindywidualizowanych form współpracy z wychowankiem. Plan szkoleń przewidzianych na 2013 r. obejmuje m.in. warsztaty z praktycznego zastępowania agresji, przyczyn i przejawów agresji u nieletnich, opozycyjno-buntowniczych zaburzeń zachowań u nieletnich oraz skutecznych i konstruktywnych form zapobiegania i niwelowania agresji w oparciu o poznawczo – behawioralne metody zmiany zachowań. Zdaniem przedstawicieli KMP tematykę szkoleń warto rozszerzyć na zakres stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz udzielanie pierwszej pomocy. Ponadto personelowi należy zapewnić także szkolenia z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym, na co wskazuje pkt 85 Reguł Narodów Zjednoczonych Dotyczących Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113) stanowiący, iż *Personelowi pracującemu z nieletnimi pozbawionymi wolności, umożliwia się systematycznie szkolenia z zakresu wiedzy i umiejętności zawodowych, w szczególności z psychologii dziecka, pracy socjalnej i wychowawczej z dzieckiem, a także międzynarodowych standardów i norm.*

Podkreślić również należy, że psychologowie zatrudnieni w placówce nie mają zapewnionej superwizji. Wizytujący zwracają uwagę, że superwizja w znacznym stopniu przyczyniłaby się do zwiększenia efektywności pracy, pomagając jednocześnie w uporaniu się z obciążeniami wynikającymi ze specyfiki pracy w placówce resocjalizacyjnej.

W roku 2012 prowadzone były dwa postępowania dyscyplinarne wobec pracowników placówki, którzy wobec braku regularnej i pełnej kontroli wychowanków, umożliwili nieletnim przebywanie w pomieszczeniu bez nadzoru, a tym samym przygotowanie i dokonanie ucieczki. Postępowania te zakończone zostały wymierzeniem pracownikom kary upomnienia. Ten sam rodzaj kary dyscyplinarnej wymierzono dwukrotnie w 2013 r. wobec pracowników, w związku z ucieczką dwóch nieletnich.

4. Warunki bytowe

Przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji ocenili warunki bytowe jako bardzo dobre. Placówka posiada niezbędne zaplecze socjalne i techniczne dla wychowanków i personelu.

W placówce zainstalowano monitoring wizyjny. Jego zasięgiem objęty jest teren na zewnątrz budynku oraz następujące pomieszczenia: ciągi komunikacyjne, warsztaty, stołówka, sala odwiedzin, izby: przejściowe, chorych oraz izolacyjna. Obserwacje za pomocą monitoringu prowadzą pracownicy ochrony przebywający na terenie dyżurki. Nagrania monitoringu przechowywane są przez 3 tygodnie. Powyższy okres przechowywania nagrań nie spełnia wymogów wskazanych w § 105⁵ rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 17 października 2010 r. w sprawie zakładów poprawczych i schronisk dla nieletnich (Dz. U. z 2001 r. Nr 124, poz.1359 ze zm.), dalej: rozporządzenie (...) *Cyfrowy zapis z monitoringu izb mieszkalnych, przejściowych, izolacyjnych i izb chorych jest archiwizowany do czasu opuszczenia przez nieletnich w nich przebywających zakładu lub schroniska.*

Wychowankowie spożywają posiłki na stołówce. Jest ona estetycznie urządzona, wyposażona w stoły i krzesła. W widocznym miejscu wywieszony jest jadłospis na każdy dzień tygodnia.

Pokoje nieletnich we wszystkich grupach są 3 osobowe. Ich wygląd świadczy o tym, że wychowankowie mają możliwość urządzania ich na swój sposób. W pokojach jest dużo kwiatów, zdjęć, akwarium z rybkami. Drobne rzeczy osobiste chłopcy mogą posiadać w pokojach oraz w szafach znajdujących się w magazynku odzieżowym.

W każdej grupie wychowawczej do dyspozycji nieletnich przeznaczono świetlice, kuchenki (wyposażone w lodówki, czajniki i kuchenki elektryczne), magazynek odzieżowy, pralnię wraz z suszarnią oraz umywalnię z W-C. Kąpiel odbywa się codziennie. Zamontowane w umywalniach prysznice nie gwarantują intymności osobom kąpiącym się, gdyż nie posiadają one zasłonki prysznicowej. Z wyjaśnień udzielonych od dyrektora placówki wynika, że chłopcy korzystają z łaźni ogólnej, jednakże nie wydzielono w niej odrębnych stanowisk, które oddzielałyby kąpiących się, zapewniając intymność. Zdaniem przedstawicieli Krajowego

Mechanizmu Prewencji kąpiel powinna odbywać się w warunkach zapewniających każdemu wychowankowi minimum intymności, odpowiadających pod tym względem ogólnie przyjętym w społeczeństwie standardom, z poszanowaniem godności osobistej. W związku z powyższym wizytujący zalecają wykonanie w łazienkach ścianek działowych między stanowiskami prysznicowymi tak, aby zapewnić jednemu chłopcu jedno stanowisko, zaś w umywalniach grupowych zamontowanie zasłonek prysznicowych.

Placówka dysponuje dwoma izbami przejściowymi oraz jedną izolacyjną, do których przylegają łazienki. Jak wynika z informacji uzyskanej od dyrektora, rozmów z chłopcami oraz analizy dokumentacji, pomieszczenia te nie są wykorzystywane. Każdy wychowanek po przyjęciu do placówki zostaje kierowany od razu do grupy wychowawczej. Izba izolacyjna, w związku nieprzymocowaniem do podłogi jej wyposażenia, została wyłączona z użycia. W przypadku konieczności zastosowania środka przymusu bezpośredniego stosowane są wyłącznie oddziaływania wychowawcze. W opinii przedstawicieli KMP na pozytywną ocenę zasługuje fakt, że personel stosuje rozmowy, przypomnienia, wyjaśnienia i negocjacje jako metodę nakłaniania wychowanków do przestrzegania zasad życia w placówce. Jednakże ze względu na zapewnienie odpowiedniego bezpieczeństwa zarówno wychowankom, jak i pracownikom ZPiSdN, należy zorganizować na jego terenie odpowiednie pomieszczenie do niezwłocznej czasowej izolacji nieletniego, który usiłuje targnąć się na życie lub zdrowie własne albo innej osoby.

W budynku placówki znajduje się zaplecze warsztatowe, gdzie nieletni w ramach przysposobienia do zawodu mają okazję pod okiem nauczycieli zgłębiać praktyczną naukę zawodów tj. ślusarz i stolarz. Stan techniczny warsztatów oraz sprzętu należy ocenić jako bardzo dobry.

Kończąc kwestię warunków bytowych przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji pragną zauważyć, iż wizytowana placówka jest niedostosowana do potrzeb osoby niepełnosprawnej. Specyfika ZP i SdN daje podstawy do uznania, że do grona wychowanków dołączyć może osoba np. poruszająca się na wózku inwalidzkim. W aktualnym stanie nie będzie ona mogła korzystać z urządzeń sanitarnych, czy też

samodzielnie poruszać się po terenie placówki. W związku z powyższym, wizytujący zalecają dostosowanie placówki podczas rozbudowy lub przebudowy budynku do potrzeb osób niepełnosprawnych.

Wychowankowie, z którymi przeprowadzono rozmowy indywidualne, bardzo dobrze ocenili warunki bytowe w placówce. Wskazywali również na smaczne posiłki oraz na możliwość dojadania, niezależnie od stałych posiłków.

5. Traktowanie

Zakład oraz Schronisko posiadają procedury określające zasady postępowania pracowników w sytuacjach stosowania środków przymusu bezpośredniego oraz zaistnienia zdarzenia nadzwyczajnego, które opracowane są w sposób czytelny i prawidłowy. Wskazać w tym miejscu należy, że w Regulaminie Zakładu Poprawczego i Schroniska dla Nieletnich w § 11 ust. 1 dot. stosowania środków przymusu bezpośredniego powołano się na nieaktualne już rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 22 lutego 2011 r. w sprawie szczegółowych warunków i sposobu użycia środków przymusu bezpośredniego wobec nieletnich umieszczonych w zakładach poprawczych, schroniskach dla nieletnich, młodzieżowych ośrodkach wychowawczych i młodzieżowych ośrodkach socjoterapii (Dz.U. z 2011 r. Nr 48, poz.248). W związku z tym należy uaktualnić podstawę prawną. Zgodnie z wyjaśnieniami dyrektora, w stosunku do nieletnich nie stosuje się środków przymusu bezpośredniego, a wyłącznie oddziaływania wychowawcze, o czym wskazano w pkt. 4 Raportu.

Dyrektor poinformował wizytujących, że pracownicy nie dokonują kontroli osobistej wychowanków. W razie konieczności jej przeprowadzenia, każdorazowo wzywana jest Policja. W przypadku zaś przeszukania pokoi wychowanków, uczestniczą przy tym wszyscy mieszkańcy danej sypialni.

W wizytowanej placówce prowadzona jest Księga ewidencji próśb, skarg, wniosków, która w dniu wizytacji nie zawierała żadnych wpisów. Zgodnie z wyjaśnieniami dyrektora wynika to z faktu, że nie zgłaszano żadnych skarg pisemnych, natomiast problemy sygnalizowane ustnie nie są protokołowane, gdyż

rozwiązywane są na bieżąco. W ocenie przedstawicieli KMP skargi ustne również należy odnotowywać w książce skarg i wniosków.

Z uzyskanych od dyrekcji placówki danych statystycznych wynika, że w latach 2012-2013 w placówce miały miejsce 4 wydarzenia nadzwyczajne w postaci zbiorowych uciezek. Tymczasem analiza Księgi protokołów Rady Zakładu Poprawczego i Schronisk dla Nieletnich wykazała, iż na terenie placówki miało miejsce pobicie wychowanka (protokół nr 3 z posiedzenia Rady ZP i SdN w dniu 29.03.2012) oraz samouszkodzenie nieletniego (protokół Rady z dnia 26.03.2012). Zdaniem wizytujących zdarzenia te kwalifikują się do sytuacji nadzwyczajnych, których definicja przedstawiona została w § 2 ust. 12 rozporządzenia. W związku z powyższym przedstawiciele KMP zalecają dokładne odnotowywanie wszelkich zdarzeń spełniających wymienioną definicję.

Podopieczni, z którymi rozmawiali przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji, negatywnie ocenili atmosferę w placówce. Wskazali, że niektórzy wychowawcy są agresywni zarówno werbalnie, jak i fizycznie. Ponadto podczas rozmów z nieletnimi pracownicy KMP odnotowali niepokojące sygnały wskazujące na zakazane formy traktowania wychowanków przez kadrę, polegające na biciu (cyt. „z liścia”, bądź używając kawałka gumy nazywanej przez rozmówców „mamba”), i wyzywaniu wychowanków [*dane usunięto*]. Żaden z wychowanków nie chciał złożyć oficjalnej skargi osobom wizytującym. Pracownicy Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają dyrektorowi ZP i SdN szczegółowe zbadanie tego problemu oraz przeprowadzenie postępowania wyjaśniającego, jak również poinformowanie o jego wynikach. Mechanizm przypomina, iż poddawanie nieletnich przemocy fizycznej stanowi nieludzkie traktowanie i jest niedopuszczalne.

6. Dyscyplinowanie

Katalog kar i nagród obowiązujących w placówce zawarty został w Statucie oraz Regulaminach wychowanków. Wizytujący nie mają zastrzeżeń do ich zapisów.

Analiza indywidualnej dokumentacji wychowanków oraz księgi nagród i środków dyscyplinujących wykazała przypadki stosowania kar łącznych. W arkuszu

spostreżeń wychowanka [*dane usunięto*] znajduje się informacja, że w dniu 16.02.2012 r. za palenie marihuany w toalecie grupy III został on ukarany zakazem posiadania ubrań prywatnych oraz wyjść na zewnątrz zakładu. Wskazać w tym miejscu należy, że w księdze nagród i środków dyscyplinujących odnotowano wyłącznie karę „nieudzielania zgody na wyjście poza zakład przez 1 miesiąc”, a rozbieżność w dokumentowaniu udzielenia kary ocenić należy negatywnie. Na praktykę stosowania kar łącznych zwracali również uwagę wychowankowie podczas rozmów indywidualnych. Nadto wskazywali oni, że kara nagany jest równoznaczna z nieudzielaniem przepustek i cofnięciem zgody na noszenie własnej odzieży. W ocenie przedstawicieli KMP taka praktyka stoi w sprzeczności z rozporządzeniem, które w § 73 ust. 1 traktuje, iż za jedno przewinienie stosuje się jeden środek dyscyplinarny. W przypadku, gdy wychowanek popełnił więcej przewinień, stosuje się jeden środek dyscyplinarny odpowiednio surowszy.

Wychowankowie wskazywali też na przypadki stosowania odpowiedzialności zbiorowej. Przedstawiciele Mechanizmu stoją na stanowisku, że nie należy karać nieletnich za czyny, których nie popełnili, gdyż budzi to poczucie niesprawiedliwości, a często i wrogości wobec wychowawcy. Co więcej, odpowiedzialność zbiorowa stoi w sprzeczności z Regułami ONZ, które mówią: *Sankcje zbiorowe mają być zakazane (Reguła 67). Dyscyplinarne karanie nieletniego powinno być dozwolone wyłącznie w ściśle wytyczonych granicach obowiązującego prawa i regulaminów (Reguła 70).*

7. Prawo do informacji

W wizytowanej placówce prawo do informacji jest respektowane. Zgodnie z zasadami przyjęcia wychowanka do placówki, przyjmowani do niej podopieczni są informowani o swoich prawach i obowiązkach oraz o obowiązujących zasadach, co wychowanek potwierdza własnoręcznym podpisem na arkuszu rozmowy wstępnej. Ponadto jak wynika z informacji uzyskanych od dyrektora, każdy nowoprzybyły nieletni otrzymuje informator stanowiący zbiór zasad życia panujących w ZP i SdN, z którym może zapoznać się w dowolnym czasie. Przyjęte rozwiązanie Mechanizm ocenia bardzo pozytywnie. W oparciu o zebrane informacje, nowy wychowanek

umieszczany jest bezpośrednio w odpowiedniej grupie wychowawczej. W placówce nie wykorzystuje się izb przejściowych.

Zasady otrzymania pierwszej przepustki, informacje na temat praw, obowiązków wychowanków oraz adresy instytucji stojących na straży praw człowieka wywieszane są w ogólnodostępnym miejscu, na tablicy informacyjnej.

Wychowankowie w rozmowach indywidualnych wykazywali się wiedzą na temat swoich praw i obowiązków oraz procedur obowiązujących w placówce, jak również potwierdzili praktykę rozdawania wyżej wymienionych informatorów.

8. Prawo do kontaktu ze światem zewnętrznym

Wychowankowie mogą utrzymywać kontakt z osobami spoza ZP i SdN w formie listów, telefonów oraz odwiedzin.

Z informacji uzyskanych od dyrektora i potwierdzonych podczas rozmów z nieletnimi wynika, że wychowanek ma prawo do odwiedzin zarówno przez osoby najbliższe, do których należą nie tylko rodzice i rodzeństwo, jak i przez swoje sympatie. Jednakże pkt 11 Regulaminu kontaktów z wychowankami ZP i SdN w Raciborzu stanowi, że odwiedziny wychowanka przez osoby niebędące jego rodziną dopuszczone są w uzasadnionych przypadkach, za zgodą dyrektora i pod kontrolą pracownika ochrony. Zdaniem wizytujących wymaganie zgody dyrekcji na spotkanie z osobami niebędącymi rodziną nieletniego oraz uzależnienie jej wydania od „uzasadnionych przypadków” nie znajduje podstaw w obowiązujących w tym zakresie przepisach prawa. Art. 66 § 4 upn określając zasady kontaktów nieletniego posługuje się pojęciem „osób spoza zakładu”, nie rozróżniając ich na rodzinę i osoby niebędące rodziną. Tym samym zasady udzielania widzeń powinny być jednakowe dla wszystkich odwiedzających. Jedyne powody w zakresie ograniczania lub zakazania kontaktów nieletniego z osobami **spoza placówki**, określone w art. 66 § 4 upn, dotyczą wyłącznie przypadków, gdy kontakt ten stwarzałby zagrożenie dla porządku prawnego, bezpieczeństwa zakładu, placówki bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub proces resocjalizacji nieletniego. W tym

wypadku dyrektor placówki niezwłocznie zawiadamia nieletniego i sąd rodzinny wykonujący orzeczenie o powodach decyzji. Sąd może uchylić decyzję dyrektora.

Należy zaznaczyć, iż przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji dostrzegają problem braku szczegółowego uregulowania - w ustawie o postępowaniu w sprawach nieletnich - kwestii kontaktów wychowanków z osobami spoza zakładu. Mając jednak na uwadze powyższy przepis trzeba zauważyć, że wprowadzanie wskazanych ograniczeń kontaktowania się wychowanków z osobami spoza zakładu w postaci np. *zgody dyrektora* bądź *uzasadnionych przypadków*, narusza obowiązujące przepisy.

Kontakt telefoniczny możliwy jest w formie połączeń przychodzących do placówki lub połączeń wychodzących (jedna z nagród; sprawy losowe).

Korespondencja przychodząca do nieletnich, zgodnie z informacją dyrektora, podlega sprawdzeniu przez dyrektora wyłącznie pod względem zawartości. Należy w tym miejscu zaznaczyć, że zgodnie z art. 66 § 3 u.p.n korespondencja nieletniego może być kontrolowana przez dyrektora zakładu, placówki lub schroniska bądź przez upoważnionego przez niego pracownika pedagogicznego, wyłącznie w przypadkach powzięcia uzasadnionego podejrzenia, iż zawiera ona treści godzące w porządek prawny, bezpieczeństwo zakładu, placówki lub schroniska, w zasady moralności publicznej bądź może wpłynąć niekorzystnie na przebieg toczącego się postępowania lub resocjalizacji nieletniego. Zdaniem przedstawicieli Mechanizmu, jeśli dyrektor wizytowanej placówki sprawdza wyłącznie zawartość korespondencji przychodzącej, kontrola ta powinna odbywać się w obecności wychowanka, do którego adresowany jest list.

9. Prawo do ochrony zdrowia

Opiekę medyczną nad nieletnimi sprawują lekarze: internista, psychiatra, stomatolog (zatrudnieni w różnym wymiarze czasu pracy) oraz dwie pielęgniarki. Ponadto placówka korzysta z usług przychodni zdrowia w Eskulap. W nagłych wypadkach wzywane jest pogotowie ratunkowe.

Placówka dysponuje ambulatorium oraz dwoma izbami chorych. W dniu wizytacji w jednej z nich przebywał wychowanek. Obydwie izby są monitorowane.

Zgodnie z informacją udzieloną przez pielęgniarkę, badaniom fizykalnym lekarskim poddawany jest każdy nowoprzybyły wychowanek. Wskazać w tym miejscu należy, że czynność ta nie została ujęta w Procedurach przyjęcia nieletniego do placówki, ani w § 15 Regulaminu ZPiSdN dotyczącym zasad przyjęcia nieletniego. Pielęgniarka poinformowała również, że wszyscy wychowankowie objęci są profilaktyczną opieką medyczną, w tym szczepieniami, zaś badania lekarskie w ambulatorium odbywają się poza zasięgiem wzroku i słuchu strażników, których rola ogranicza się do przyprowadzenia wychowanka do gabinetu.

W rozmowach indywidualnych nieletni pozytywnie wypowiadali się na temat zapewnionej im opieki lekarskiej, jednakże kilku rozmówców wskazało na problem długiego oczekiwania na wizytę u specjalisty.

10. Prawo do wypoczynku i rekreacji

W czasie wolnym podopieczni mogą uczestniczyć w wycieczkach, turniejach sportowych, konkursach, koncertach, spotkaniach z ciekawymi ludźmi i innych uroczystościach. Ponadto na terenie placówki funkcjonują koła zainteresowań i zajęcia tematyczne.

Z rozmów indywidualnych z nieletnimi wynika, iż w ciągu dnia mogą oni spędzać czas na świeżym powietrzu codziennie po kilka godzin. Zdaniem przedstawicieli Mechanizmu możliwość codziennego przebywania na świeżym powietrzu stanowi istotny wpływ na rozwój psycho – fizyczny młodzieży niedostosowanej społecznie, przebywającej w zakładach zamkniętych, czyli w warunkach ograniczonej swobody. Spędzanie czasu na dworze jest ponadto doskonałą platformą do wyrównania niedoboru ruchowego wychowanków.

11. Prawo do edukacji

Nieletni przebywający w ZP i SdN mogą kontynuować edukację na poziomie podstawowym, gimnazjalnym oraz w zasadniczej szkole zawodowej.

Integralnym działem szkół są warsztaty: ślusarski i stolarski, których podstawowym zadaniem jest nauka, kształtowanie umiejętności zawodowych wychowanków i wdrażanie ich do pracy zawodowej. Ponadto w latach 2012-2013 zorganizowane zostały kursy zawodowe dające nieletnim możliwość zdobycia dodatkowych kwalifikacji np. magazyniera – operatora wózka widłowego, spawacza, malarza-tapeciarza, układania glazury i terakoty, brukarza, wykańczania wnętrz.

Wyposażenie szkoły należy ocenić jako bardzo dobre: klasy zaopatrzone są w różnorodne materiały dydaktyczne i multimedialne. Wyposażenie pomieszczeń do nauki zawodu również nie budzi zastrzeżeń KMP. W rozmowach indywidualnych wychowankowie nie zgłaszali żadnych uwag odnośnie realizacji ich prawa do edukacji.

12. Prawo do praktyk religijnych

Z informacji przekazanych przez dyrektora oraz wychowanków, z którymi wizytujący przeprowadzili rozmowy wynika, że uczestnictwo we mszy świętej traktowane jest jako jedno z oddziaływań wychowawczych i tym samym jest ono obowiązkowe dla wszystkich wychowanków. Przedstawiciele KMP zaznaczają, że powyższa praktyka narusza prawo nieletnich do wolności sumienia i wyznania.

Należy podkreślić, iż Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej w art. 53 zapewnia każdemu wolność sumienia i religii, która obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz ustanawia zakaz zmuszania do uczestniczenia w praktykach religijnych. Standardy zawarte w instrumentach prawa międzynarodowego również wyraźnie wskazują na konieczność zapewnienia wszystkim wolności myśli, sumienia i wyznania, np. w brzmieniu Zaleceń Komitetu Ministrów dla państw członkowskich w sprawie europejskich reguł dla młodocianych przestępców objętych sankcjami lub środkami alternatywnymi *wolność myśli*,

*sumienia i wyznania młodocianych powinna być w respektowana. Instytucjonalny reżim powinien być zorganizowany w takim stopniu, w jakim możliwe jest praktykowanie przez młodocianych ich religii i przekonań, uczestnictwo w nabożeństwach lub spotkaniach prowadzonych przez upoważnionych przedstawicieli religii i wyznań, przyjmowanie wizyt prywatnych przedstawicieli religii lub wyznań oraz posiadanie ksiąg lub materiałów informacyjnych dotyczących ich religii lub przekonań. Młodociani nie mogą być zmuszani do praktykowania religii, wyznania, uczestnictwa w nabożeństwach religijnych lub spotkaniach, udziału w praktykach religijnych lub akceptowania wizyt przedstawicieli którejkolwiek religii lub wyznania (Zalecenie 87.1-3.) Z kolei Reguły Narodów Zjednoczonych Dotyczące Ochrony Nieletnich Pozbawionych Wolności (Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego 45/113) w zakresie posług religijnych głoszą: *Każdemu nieletniemu należy pozwolić na zaspokajanie potrzeb jego życia religijnego i duchowego. Jeżeli w zakładzie przebywa wystarczająca liczba nieletnich jednego wyznania, należy powołać przedstawiciela tego wyznania, aby odprawiał dla nich obrzędy. Każdy nieletni ma prawo do przyjmowania wizyt duchownych swojego wyznania, uczestniczenia w obrzędach, ale także do nieuczestniczenia w nich i do swobody odmowy poddawania się religijnej edukacji i indoktrynacji* (Reguła 48).*

Zgodnie z § 2 ust. 1 rozporządzenia Ministra Sprawiedliwości z dnia 14 września 2001 r. w sprawie szczegółowych zasad uczestniczenia w lekcjach religii i praktykach religijnych, korzystania z posług religijnych i organizacji pracy duszpasterskiej w zakładach poprawczych i schroniskach dla nieletnich, uczestniczenie nieletnich w lekcjach religii i praktykach religijnych, korzystanie z posług religijnych i organizacja pracy duszpasterskiej w zakładzie odbywa się zgodnie z wolą rodziców (opiekunów) lub z uwzględnieniem woli nieletniego, wyrażonej w najprostszej formie oświadczenia. Mechanizm zaznacza, iż rodzice (opiekunowie) lub nieletni, którzy oświadczyli, że wyrażają wolę udziału w praktykach religijnych powinni mieć prawo w każdym momencie zmienić decyzję, bez ponoszenia z tego tytułu konsekwencji oraz być informowani o możliwości zmiany ww. oświadczenia.

12. Zalecenia przedstawicieli Krajowego Mechanizmu Prewencji.

Na podstawie art. 19 *Protokołu Fakultatywnego do Konwencji w sprawie zakazu stosowania tortur oraz innego okrutnego, niehumanitarnego lub poniżającego traktowania albo karania*, przedstawiciele Krajowego Mechanizmu Prewencji zalecają:

1. zbadanie zarzutów dotyczących używania siły fizycznej przez pracowników oraz podjęcie działań mających na celu niedopuszczanie do sytuacji opisanych w pkt 5 Raportu;
2. zaprzestanie stosowania kar łącznych i odpowiedzialności zbiorowej;
3. zapewnienie każdemu wychowankowi wolność sumienia i religii, która obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru;
4. poprawne dokumentowanie wymierzonych środków dyscyplinujących;
5. zapewnienie wychowankom intymności podczas kąpieli poprzez zamontowanie zasłonek prysznicowych w umywalniach i wydzielenie odrębnych kabin w łaźni ogólnej;
6. dostosowanie izby izolacyjnej do obowiązujących przepisów;
7. odnotowywanie wszelkich zdarzeń spełniających definicję sytuacji nadzwyczajnych;
8. dokonanie wskazanych w niniejszym Raporcie zmian treści dokumentów wewnętrznych placówki (pkt.5, pkt. 8);
9. modernizację monitoringu w celu archiwizowania nagrań zgodnie z obowiązującymi przepisami;
10. przeprowadzanie kontroli zawartości korespondencji wychowanków w obecności adresatów;
11. uzupełnienie procedury przyjęcia o zapis dotyczący badań wstępnych;
12. rejestrowanie w Księdze ewidencji próśb, skarg i wniosków wszystkich uwag zgłaszanych przez wychowanków;
13. zorganizowanie szkoleń dla pracowników placówki z zakresu ochrony praw dziecka w prawie międzynarodowym i krajowym, a także dodatkowych

- szkoleń ze stosowania środków przymusu bezpośredniego i udzielania pierwszej pomocy przedmedycznej;
14. zapewnienie psychologom superwizji;
 15. dostosowanie placówki podczas rozbudowy lub przebudowy budynku do potrzeb osób niepełnosprawnych.